

Víztudományi és Vízbiztonsági Nemzeti Laboratórium
6C alprojekt

A VGT4-ben alkalmazásra javasolt új ökológiai vízigény meghatározási módszertan

MHT Vízgazd SzO. + MTA-VEAB Vízgazd. Mb. előadóülése

OVF Tanácsterem
2025. Május 15.

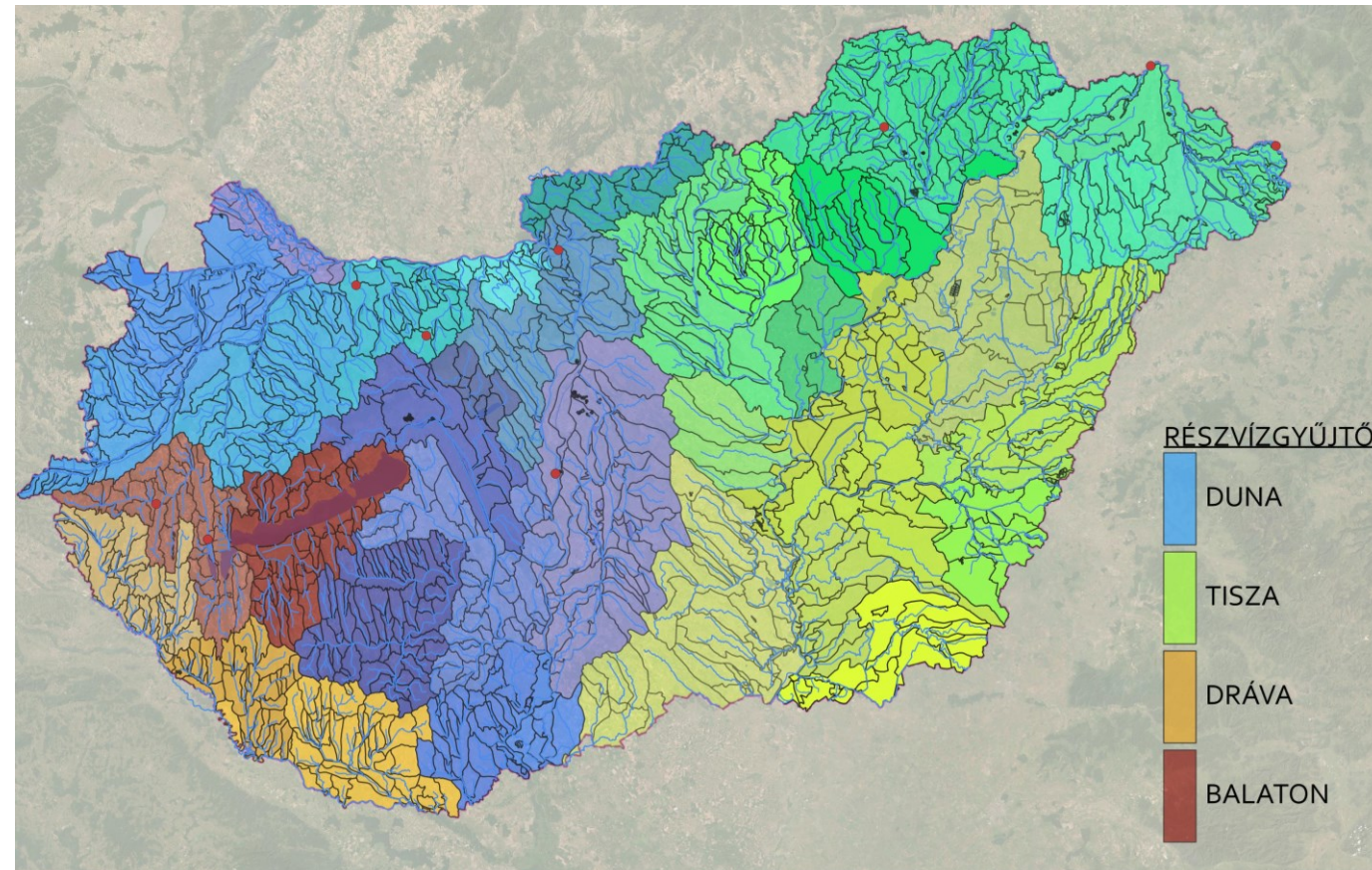
Chappon Máté – Széchenyi István Egyetem, Győr
Email: chappon.mate@sze.hu

A bemutatott kutatás a Széchenyi Terv Plusz program keretében,
az RRF-2.3.1-21-2022-00008 számú projekt támogatásával valósul meg.

VGT3 – Ökológiai vízigény ~ ökológiai kisvíz

Standardizált módszer az ország minden víztestjére

VGT3: 888 vízfolyás víztest

VGT3 – Ökológiai vízigény ~ ökológiai kisvíz Standardizált módszer az ország minden víztestjére

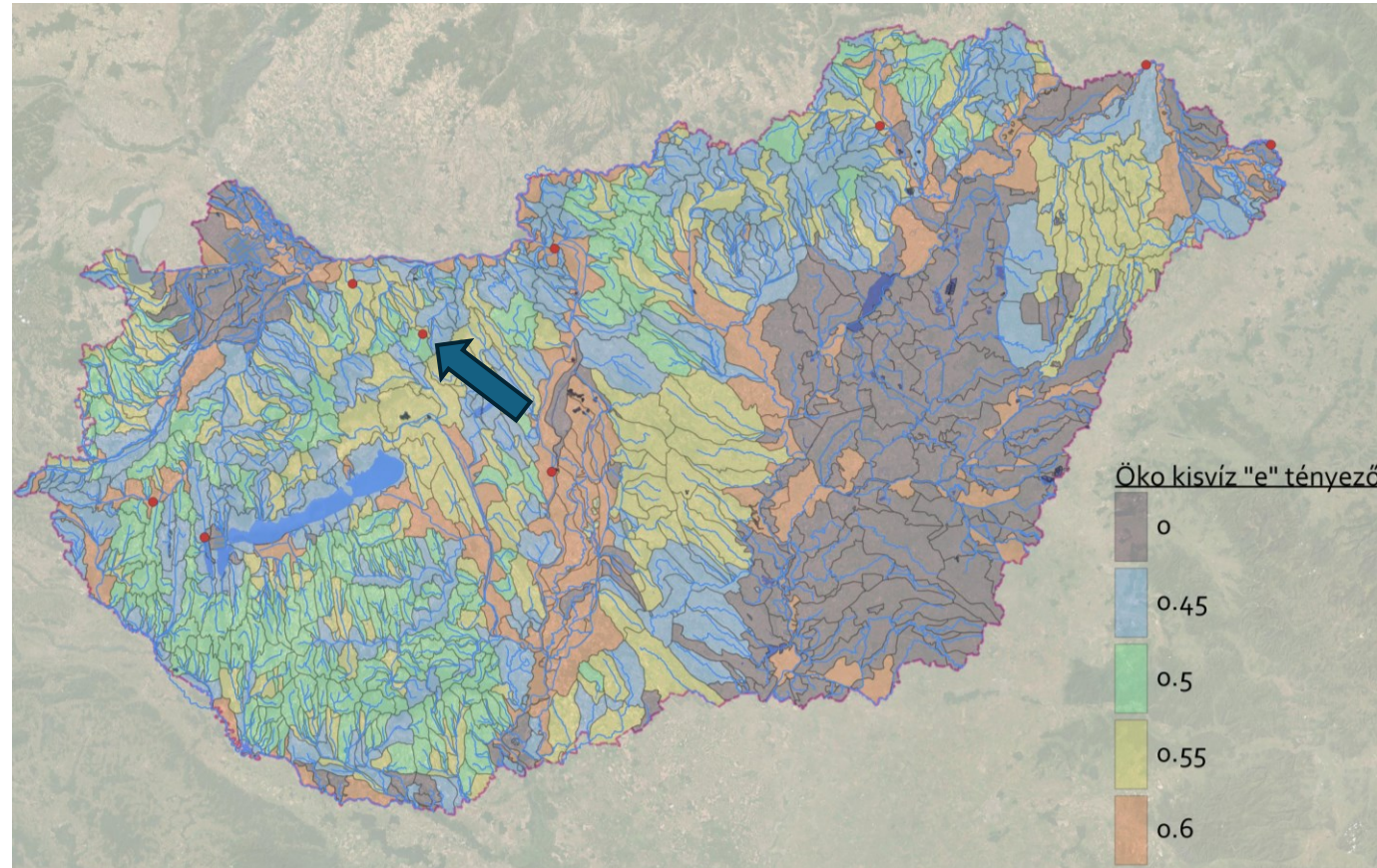
VGT3: 888 vízfolyás víztest

Ökológiai kisvíz:

$$Q_{\text{öko kisvíz}} = Q_{\text{aug80\%}} * e$$

e: Az ökológiai kisvíz arányosító tényezője, értéke 0,45-0,6 között változik.

(Öko Zrt. - Szalay 2009)

VGT3 – Ökológiai vízigény ~ ökológiai kisvíz

pl. „Által-ér felső” víztest

„Által ér felső” víztest

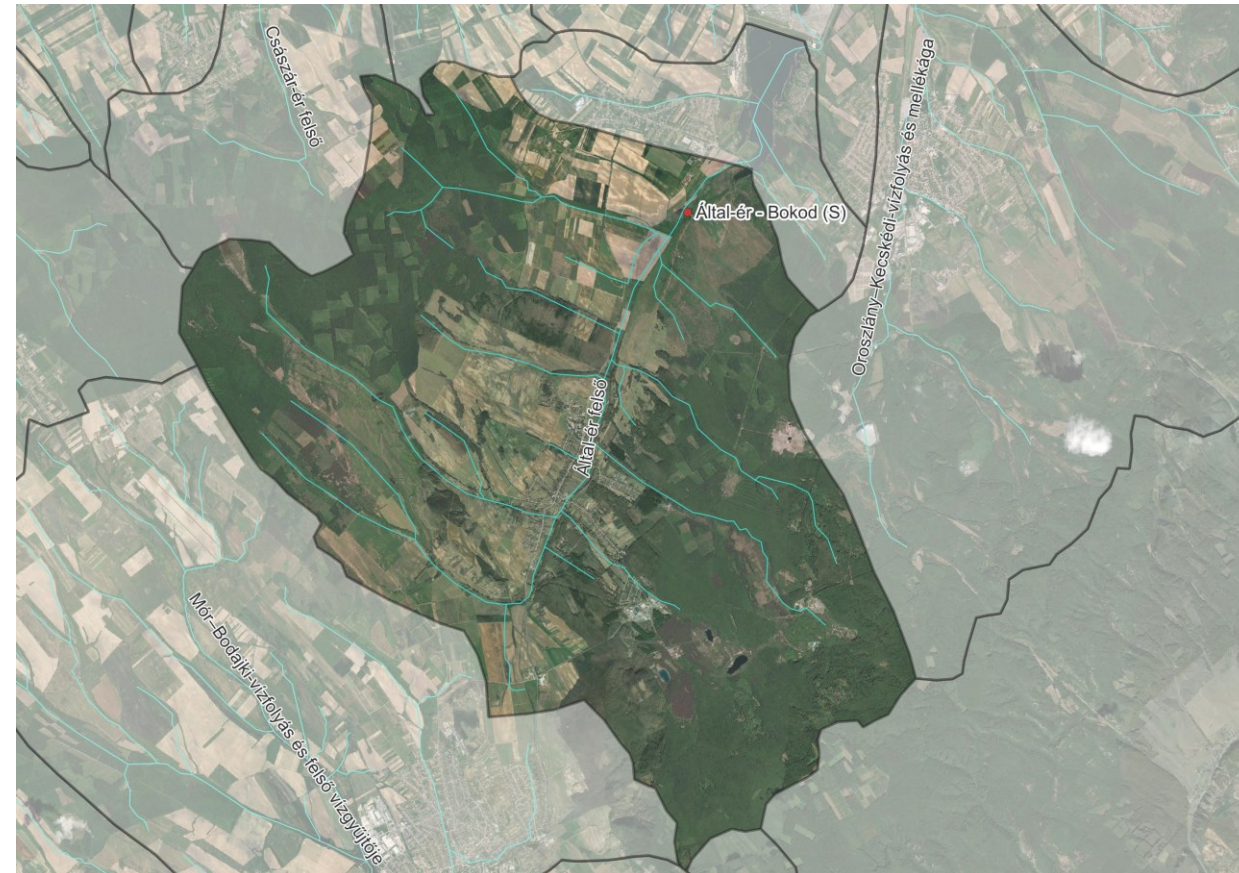
Vízgyűjtőterület nagysága: 105 km²

Befogadó: Bokodi-hűtőtó (2018-ban
átlag 38 l/s vízkivétellel !)

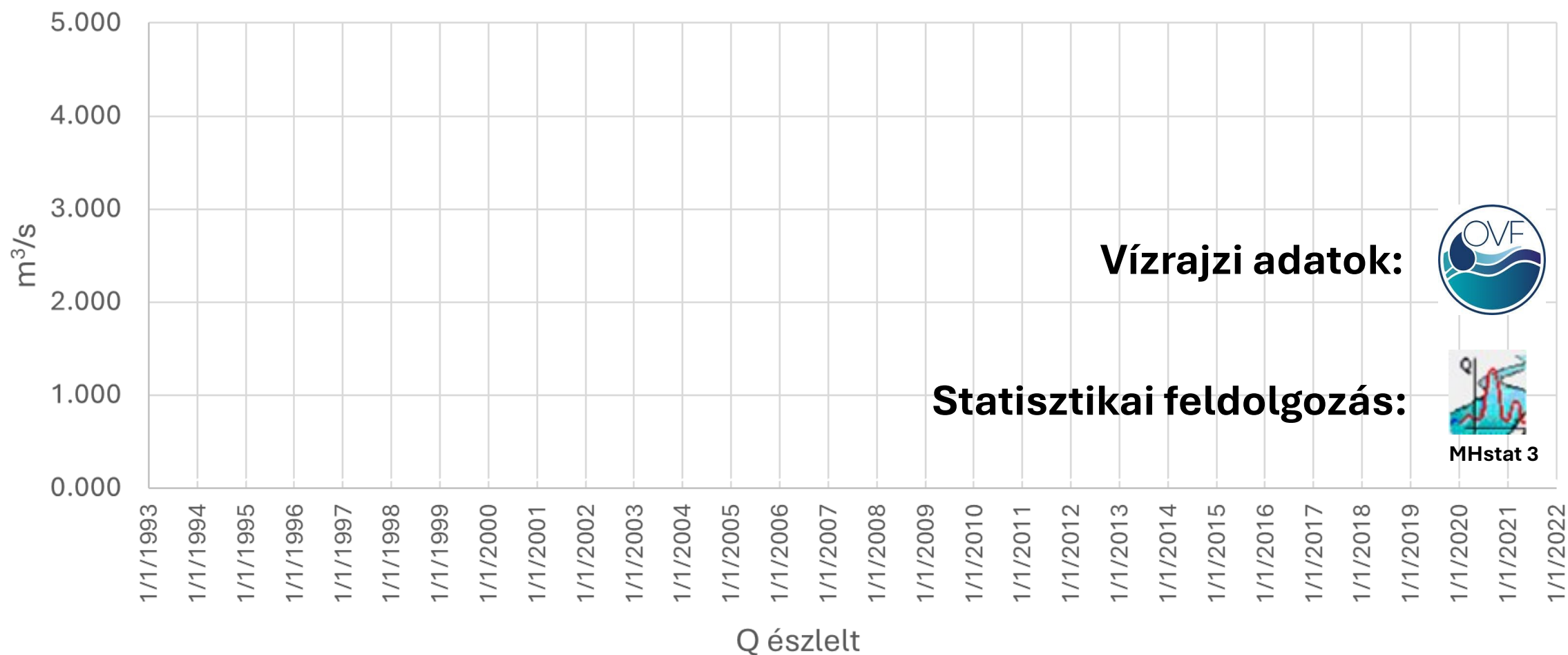
DE a példa kedvéért most elszigetelten
vizsgáljuk a vízgyűjtőt.

VGT3 - Ökológiai kisvíz:

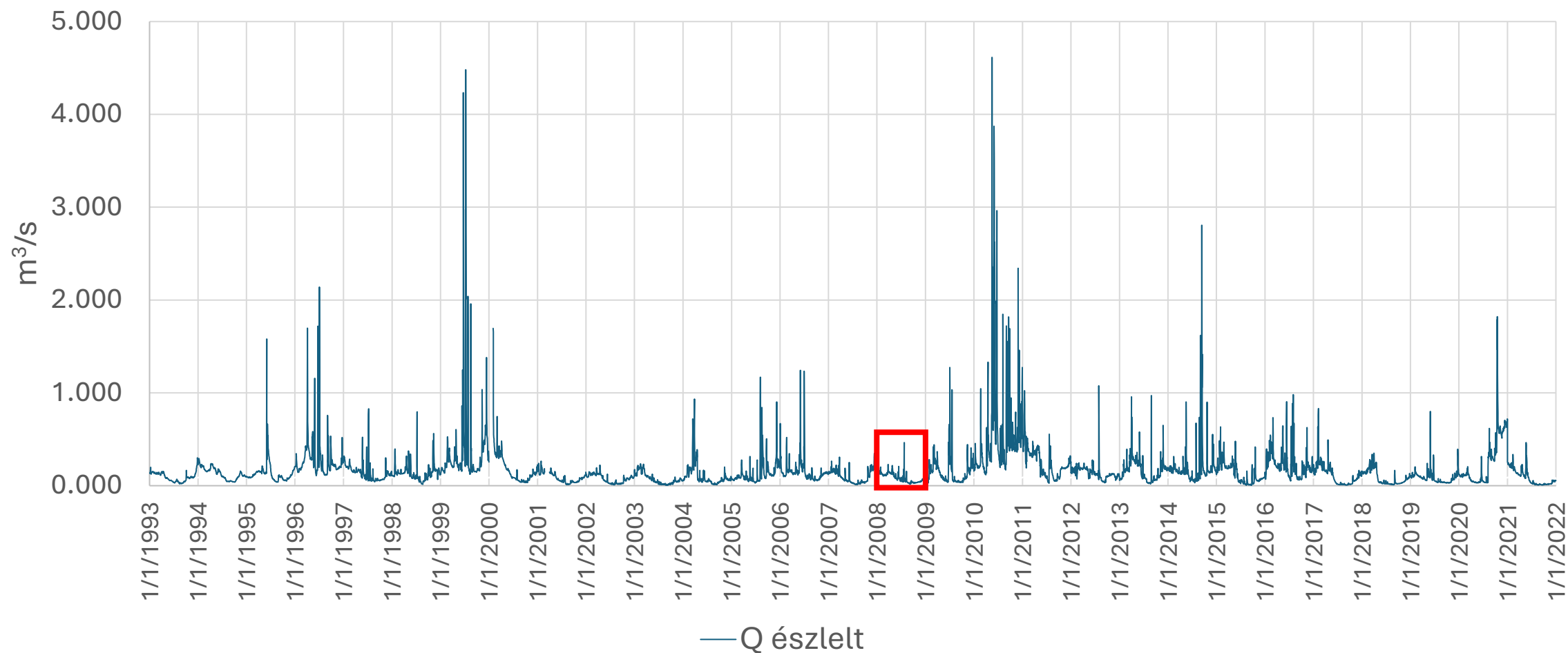
$$\begin{aligned} Q_{\text{öko kisvíz}} &= Q_{\text{aug80\%}} * e \\ &= 0,027 \text{ m}^3/\text{s} * 0,5 \\ &= 0,013 \text{ m}^3/\text{s} \end{aligned}$$

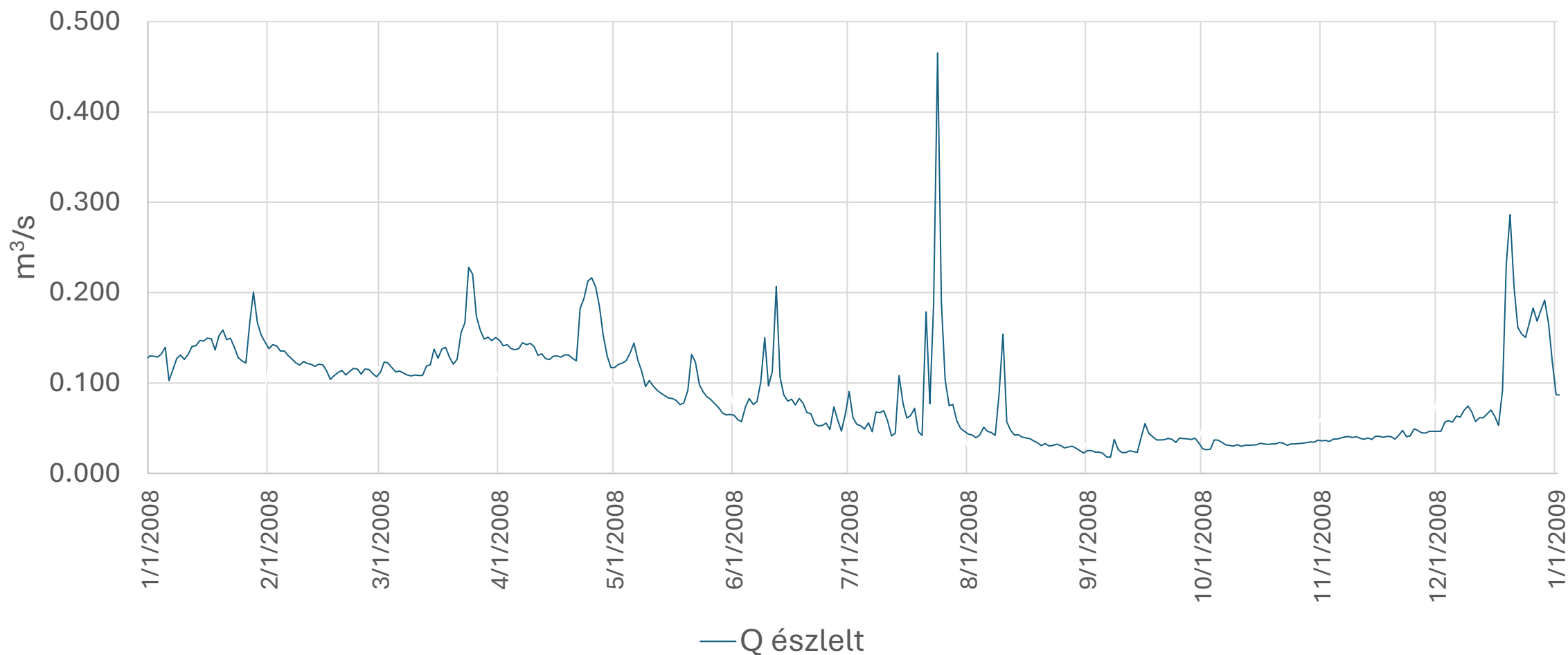
VGT3 – Ökológiai vízigény értelmezése: pl. Által-ér felső – Bokod vízmérőállomás

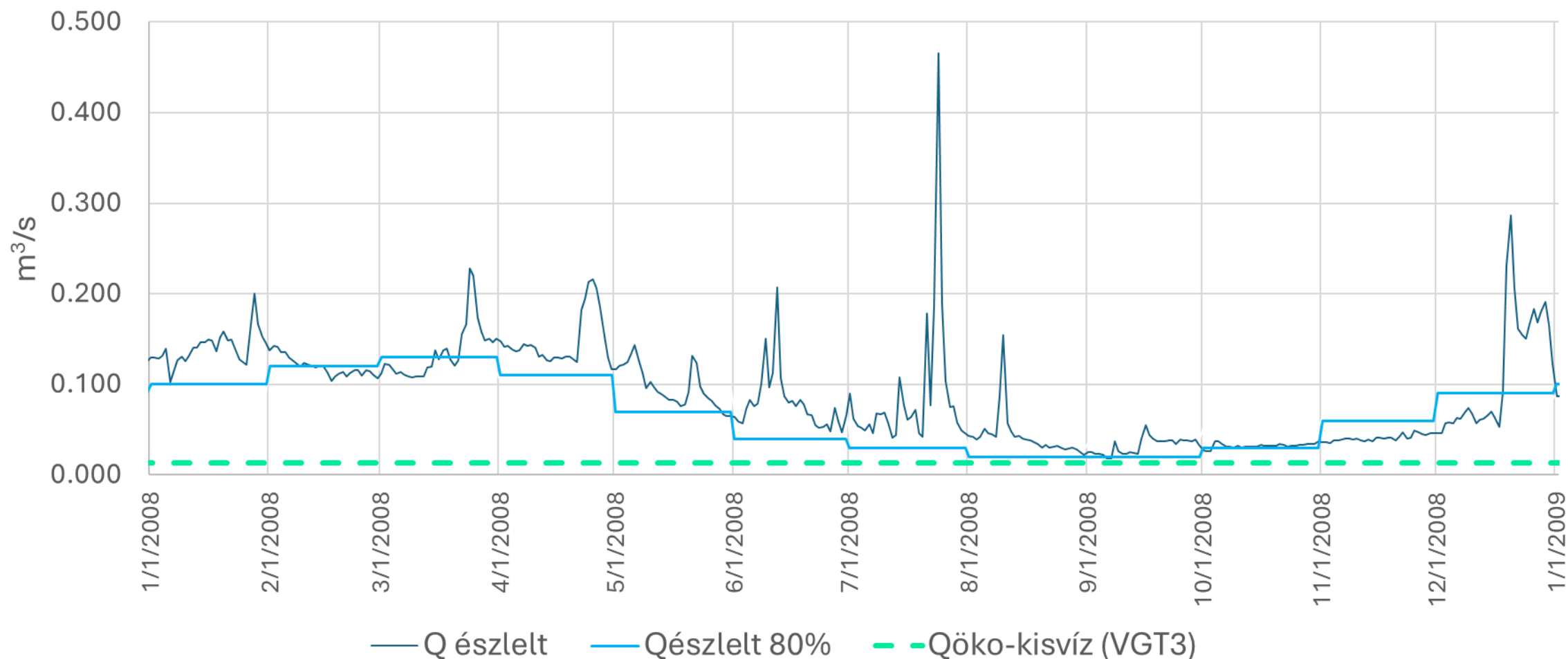
VGT3 – Ökológiai vízigény értelmezése: pl. Által-ér felső – Bokod vízmérőállomás

VGT3 – Ökológiai vízigény értelmezése: pl. Által-ér felső – Bokod vízmérőállomás

VGT3 – Ökológiai vízigény értelmezése: pl. Által-ér felső – Bokod vízmérőállomás

VGT3 – Ökológiai vízigény értelmezése: pl. Által-ér felső – Bokod vízmérőállomás

Ökológiai kisvíz:

$$Q_{\text{öko kisvíz}} = 0,013 \text{ m}^3/\text{s}$$

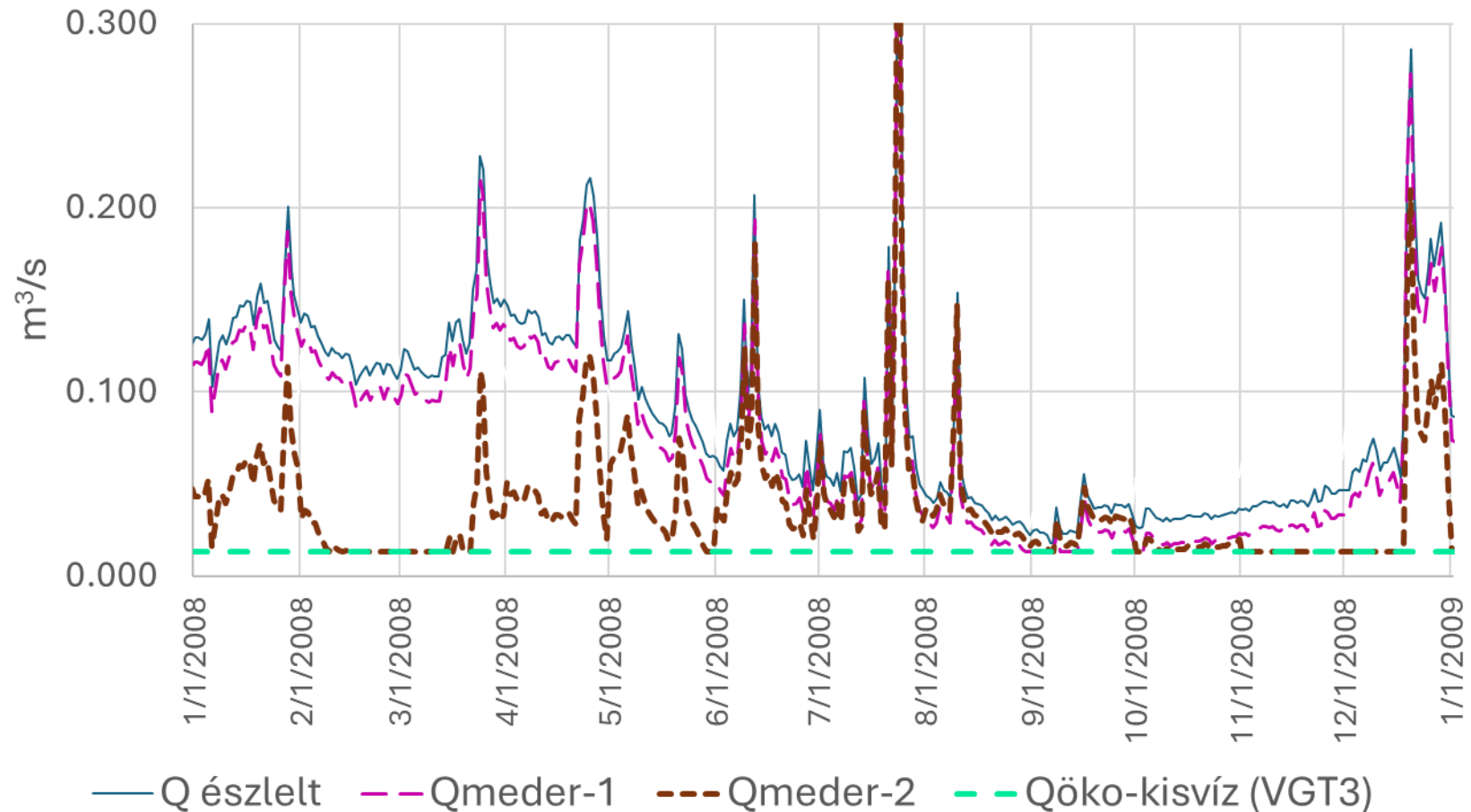
Hasznosítható vízkészlet:

1. $Q_{\text{haszn}} = Q_{\text{aug80\%}} - Q_{\text{öko kisvíz}}$
2. $Q_{\text{haszn}} = Q_{\text{havi80\%}} - Q_{\text{öko kisvíz}}$
3. $Q_{\text{haszn}} = Q_{\text{észlelt}} - Q_{\text{öko kisvíz}}$

Mederben maradó

(maximális vízhasználat mellett):

1. $Q_{\text{meder-1}}$
2. $Q_{\text{meder-2}}$
3. $Q_{\text{meder-3}} = Q_{\text{öko kisvíz (VGT3)}}$

Környezeti vízigény = ökológiai vízigény + társadalmi vízigény összehangolása

A környezeti vízigény definíciója alapján a meghatározásnak minden esetben tartalmaznia kell az ökológiai vízigények (az ökoszisztéma élőlényegyütteseinek fenntartásához szükséges) és a társadalmi vízigények kielégítésére fordítható vízkészlet (hasznosítható vízkészlet) meghatározását.

Környezeti vízigény = ökológiai vízigény + társadalmi vízigény összehangolása

A VGT4-ben is standardizálható módszer szükséges az ország minden víztestjére

Javaslat az **adaptív menedzsment** módszer alapján:

1. Új hidrológiai módszer a **minimum ökológiai lefolyás** és a **hasznosítható vízkészletek maximumának**, havi bontásban történő meghatározására, melyből adódik, hogy az ökológiai vízigény az adott hónap minimum ökológiai lefolyásának (statikus rész) és az adott hónap 80%-os tartósságú vízhozam-értéke felett ténylegesen érkező, folyamatosan változó vízhozamnak (dinamikus rész) az összege lesz.
2. Indokolt esetben az ökológiai vízigény így kiszámított konkrét értékei felülvizsgálhatók a vízfolyás hidromorfológiai paramétereinek és a biológiai elemek igényeinek figyelembevételével.
3. Ezen információk birtokában a hidrológiai módszertan során meghatározott környezeti vízigény (azaz az ökológiai és társadalmi vízigények közötti egyensúly) a társadalmi szereplők által kötött kompromisszum alapján pontosítható.

A hidrológiai módszer során alkalmazott mennyiségek definíciója és számításának módja:

Havi jellemzők:

$Q_{\text{észlelt } 80\%}$ (röviden: $Q_{80\%}$)	m^3/s	az aktuálisan elmúlt 30 év vízhozam-idősorából, az év egyes hónapjaira megállapított 80%-os tartósságú napi középvízhozam.
$Q_{\text{észlelt } 50\%}$ (röviden $Q_{50\%}$)	m^3/s	az aktuálisan elmúlt 30 év vízhozam-idősorából, az év egyes hónapjaira megállapított 50%-os tartósságú napi középvízhozam. A 30 év alatt az adott hónap napjainak felében ennél nagyobb, másik felében ennél kisebb volt az észlelt napi középvízhozam.
$Q_{\text{öko-min}}$	m^3/s	adott hónapra vonatkozó minimum ökológiai lefolyás, melyet a vízhasználatok nem sérthetnek. Amennyiben az észlelt tényleges vízhozam alulmúlja a 80%-os tartósságú vízhozamot a vízkivételek korlátozására lehet szükség a minimális ökológiai lefolyás védelme érdekében.
$Q_{\text{haszn-max}}$	m^3/s	adott hónapra vonatkozó maximum hasznosítható vízkészlet: $Q_{\text{haszn-max}} = Q_{80\%} - Q_{\text{öko-min}}$
$Q_{\text{meder } 50\%}$	m^3/s	adott hónapban 50%-os valószínűséggel a mederben maradó vízmennyiség: $Q_{\text{meder } 50\%} = Q_{\text{észlelt } 50\%} - Q_{\text{haszn-max}} = Q_{\text{észlelt } 50\%} - (Q_{\text{észlelt } 80\%} - Q_{\text{öko-min}})$

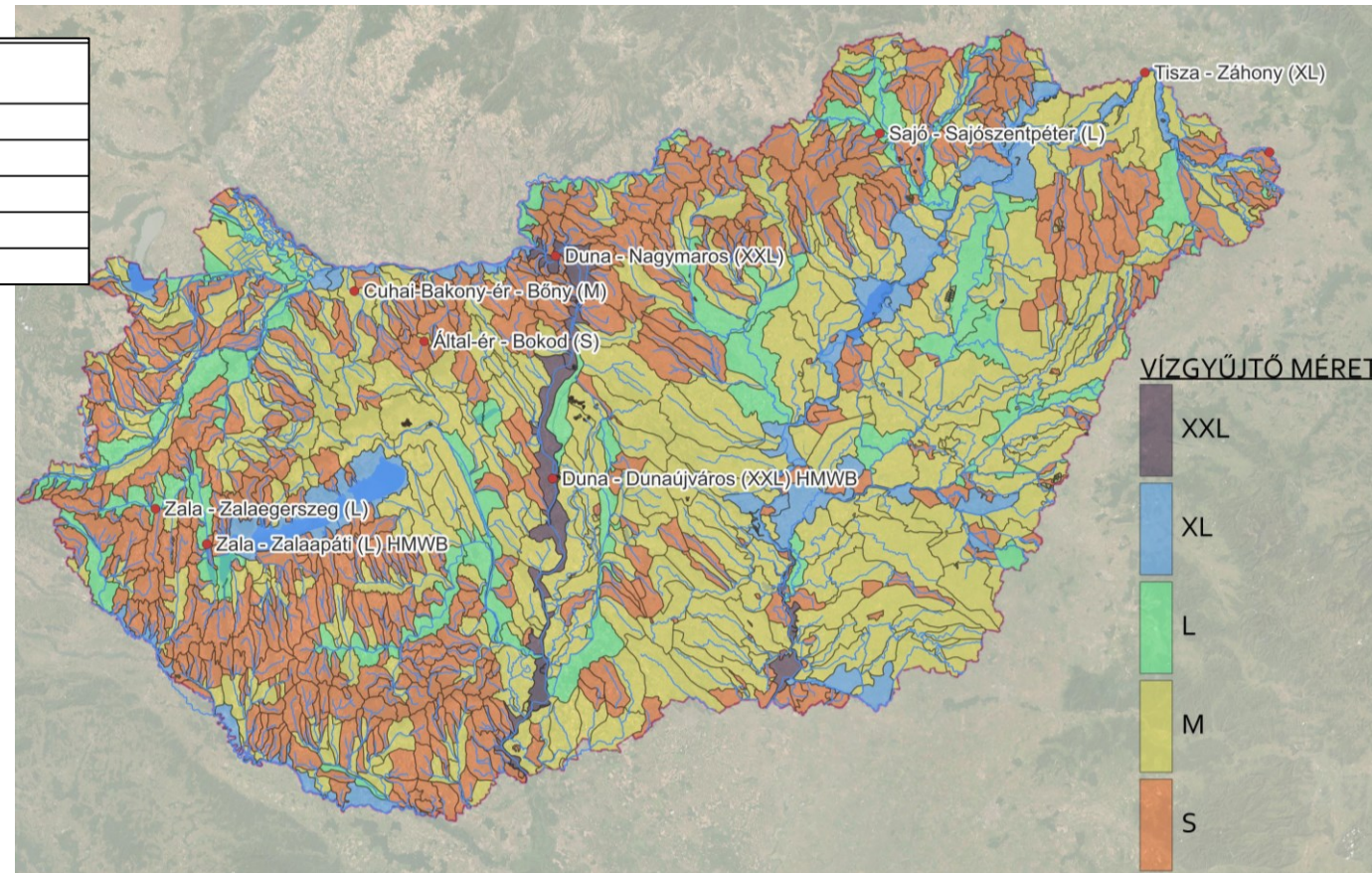
Napi jellemzők:

$Q_{\text{észlelt}}$	m^3/s	a vízfolyás adott szelvényében, adott napon mért középvízhozam = a természetes lefolyás, ha nincs vízhasználat.
$Q_{\text{mederben maradó}}$	m^3/s	Egy vízfolyás adott szelvényében, adott napon és a hasznosítható vízkészlet adott hónapra vonatkozó maximális értékének igénybevétele esetén a vízfolyás medrében maradó – a tényleges ökológiai lefolyást jellemző – vízhozam. $Q_{\text{mederben maradó}} = Q_{\text{észlelt}} - Q_{\text{haszn-max}}$

Minimum ökológiai lefolyás ($Q_{\text{öko-min}}$) meghatározása a vízgyűjtő mérete alapján

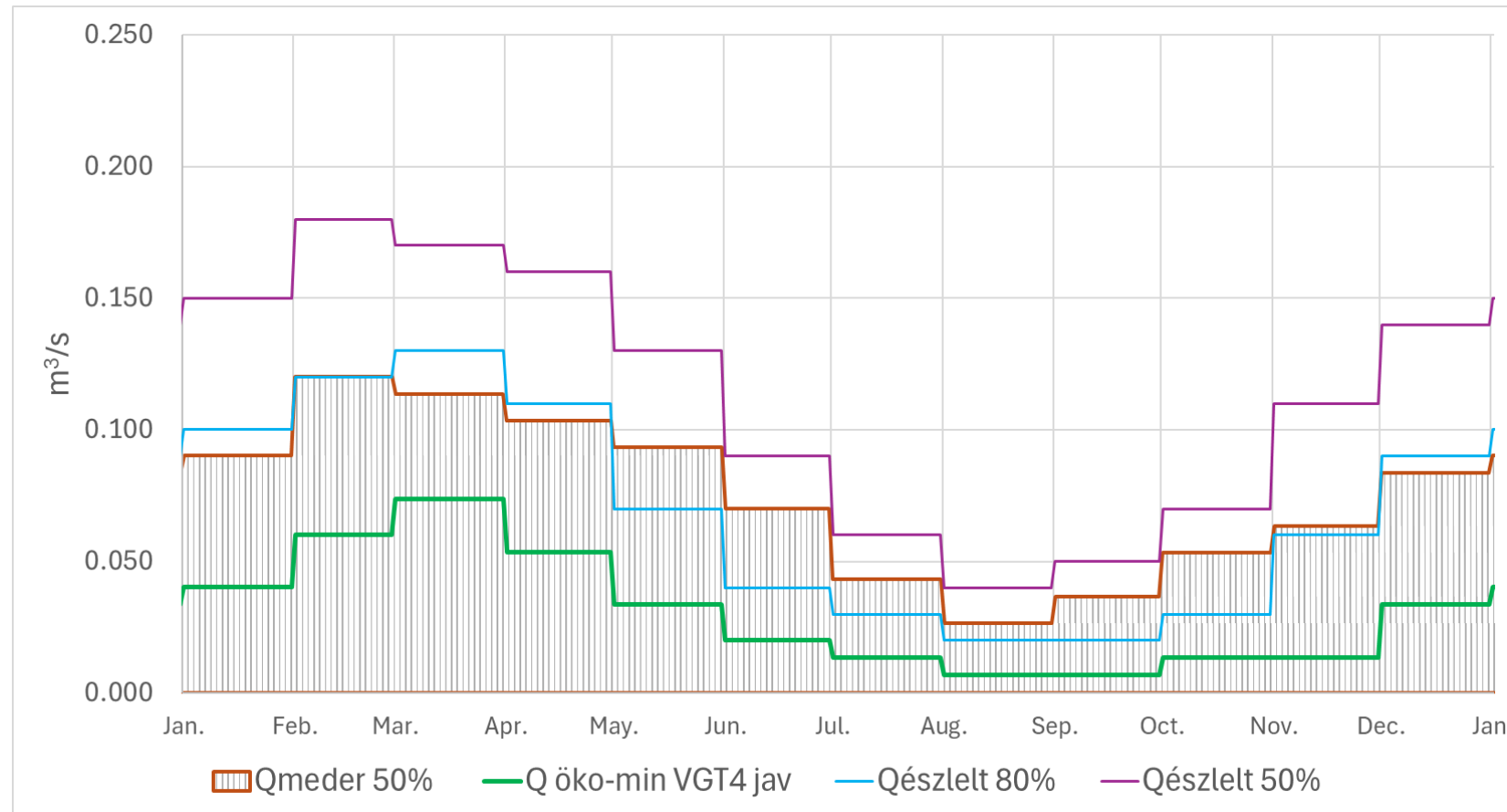
Vízgyűjtők mérete	
Duna méretű	>100 000 km ² (XXL)
nagyon nagy	10 000-100 000 km ² (XL)
nagy	1000-10 000 km ² (L)
közepes	100-1000 km ² (M)
kicsi	10-100 km ² (S)

MINIMUM ÖKOLÓGIAI LEFOLYÁS ($Q_{\text{öko-min}}$) SZÁMÍTÁSA		Vegetációs időszakon kívül (november- február)	Vegetációs időszak (március- október)
Vízgyűjtő mérete	Duna méretű (XXL)	LKQ*2/3	LKQ*2/3
	Nagyon nagy (XL)	LKQ*2/3	LKQ*2/3
	Nagy (L)	Q97%*2/3	Q95%*2/3
	Közepes (M)	Q97%*2/3	Q90%*2/3
	Kicsi (S)	Q97%*2/3	Q90%*2/3

Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” – Bokod vízmérőállomás vízhozamai alapján

Az 50%-os tartósságú vízjárású esetben a mederben maradó készlet értéke (az ábrán függőlegesen sraffozott) eléri, vagy meghaladja a társadalom további céljai számára felhasználható készletértéket (az ábrákon a $Q_{\text{észlelt } 50\%}$ és a $Q_{\text{meder}50\%}$ görbék közötti fehér terület).

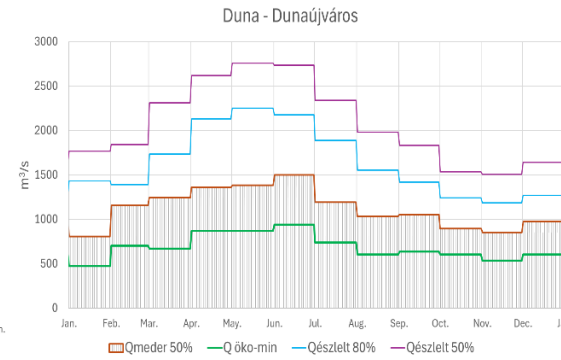
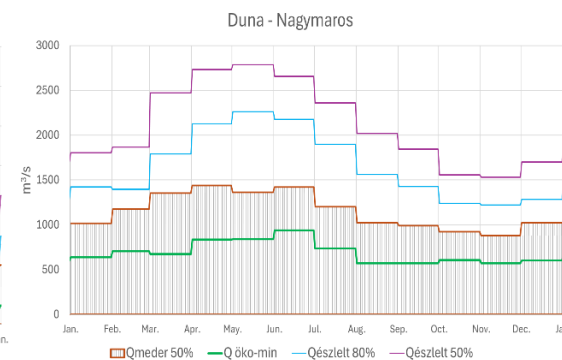
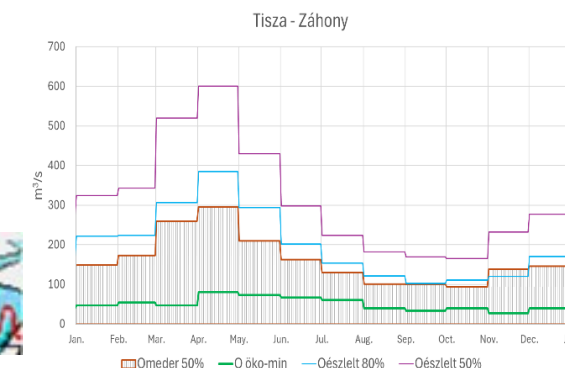
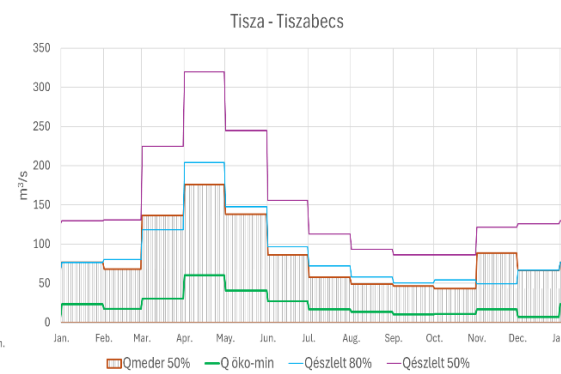
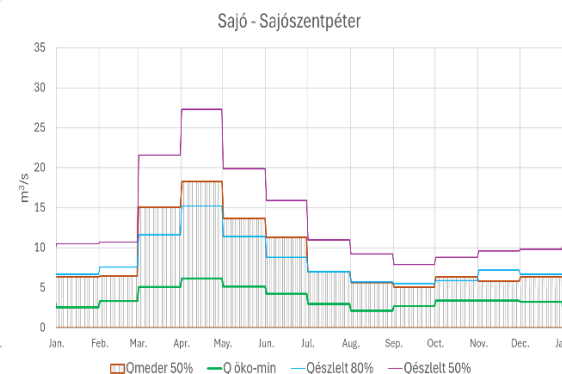
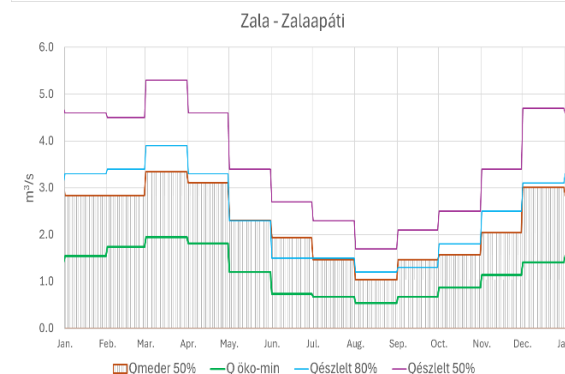
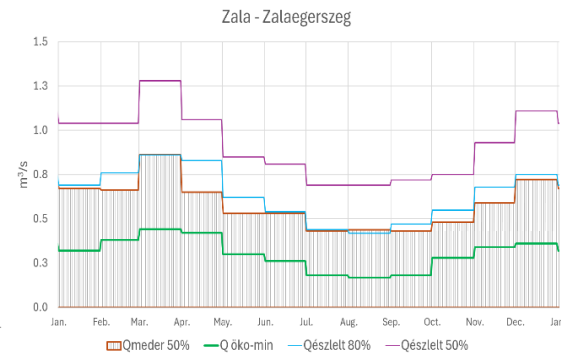
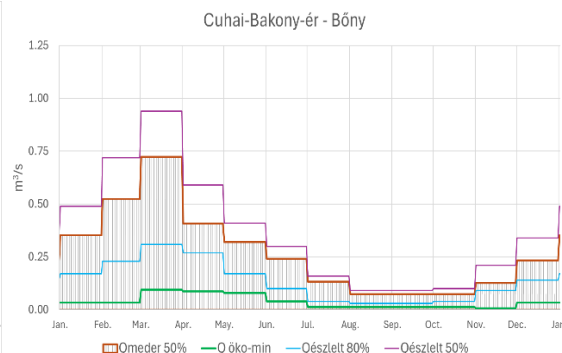
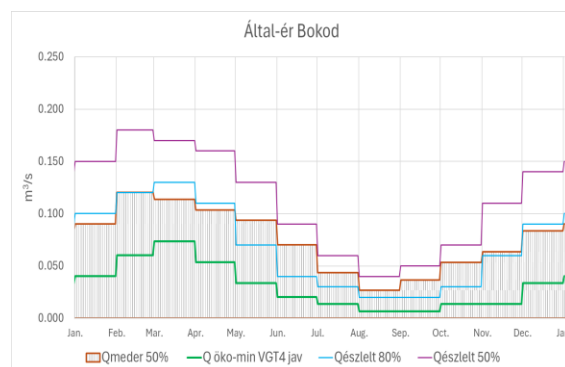

Környezeti vízigény: S – XXL vízgyűjtő méretig

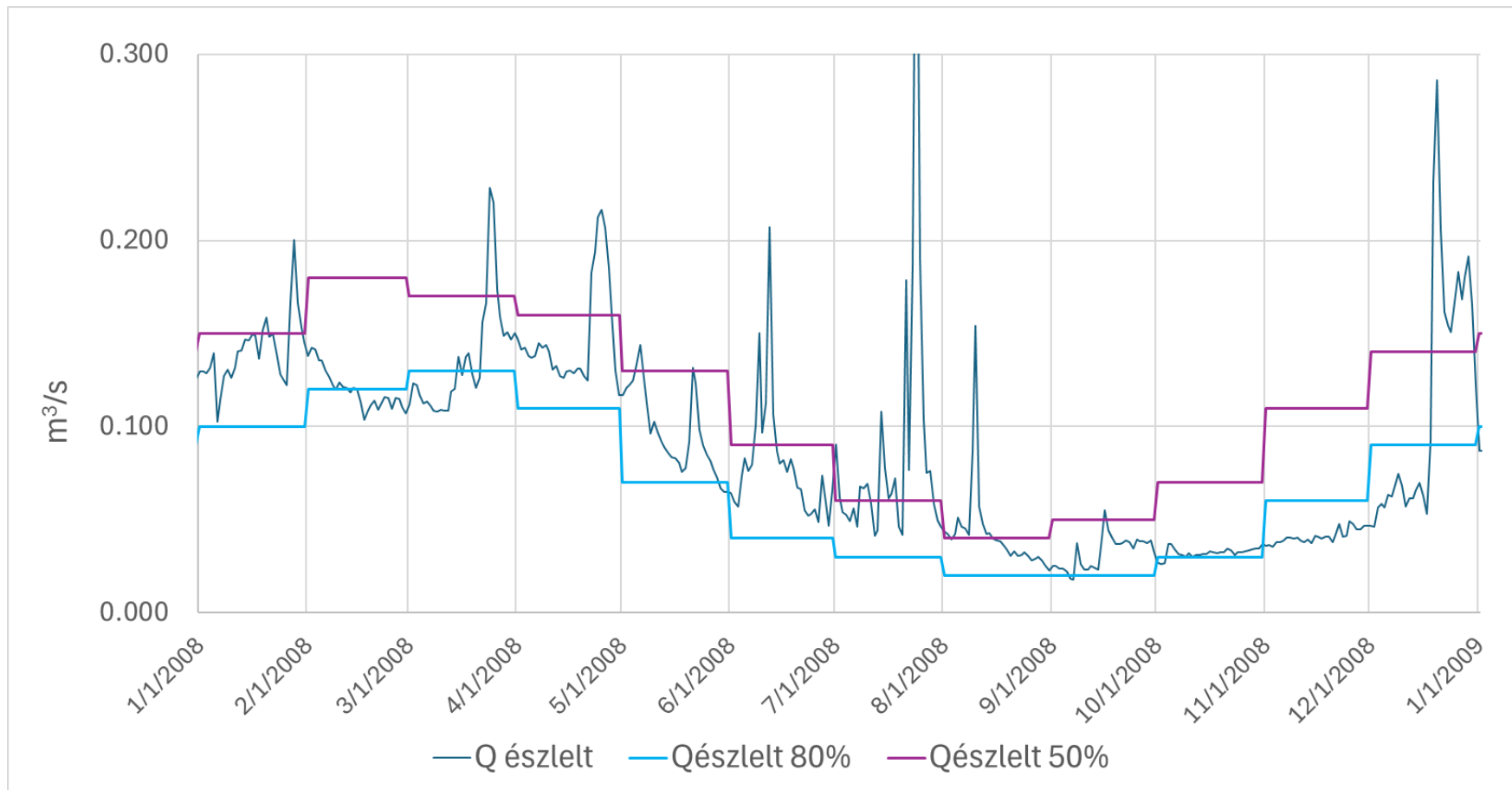
Az 50%-os tartósságú vízjárású esetben a mederben maradó készlet értéke (az ábrán függőlegesen sraffozott) eléri, vagy meghaladja a társadalom további céljai számára felhasználható készletértéket (az ábrákon a $Q_{\text{észlelt } 50\%}$ és a $Q_{\text{meder } 50\%}$ görbék közötti fehér terület).

Ez különösen igaz a nagyobb változékonysággal rendelkező közepes vízgyűjtő területű (M) és kis vízgyűjtővel rendelkező (S) vízfolyások esetén.

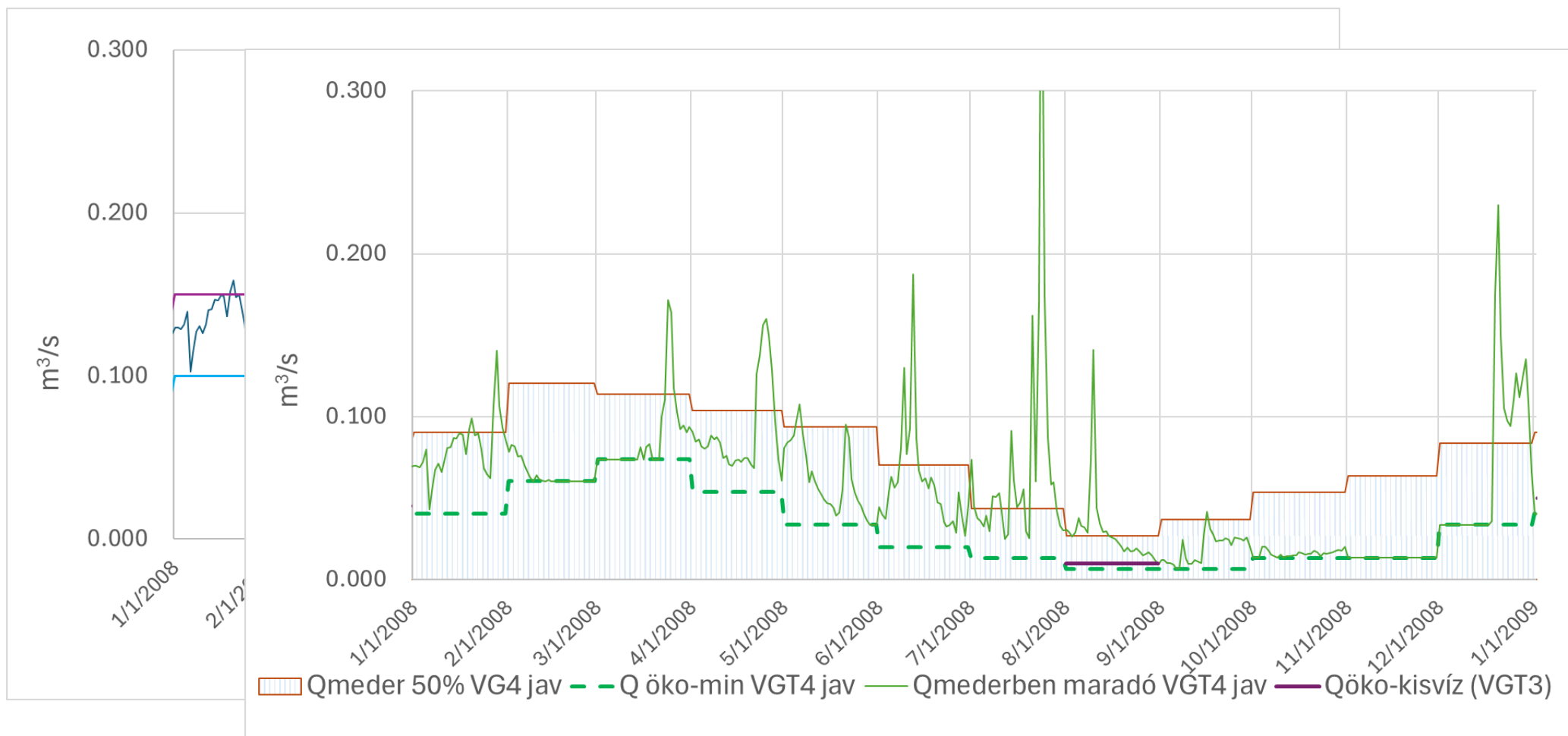

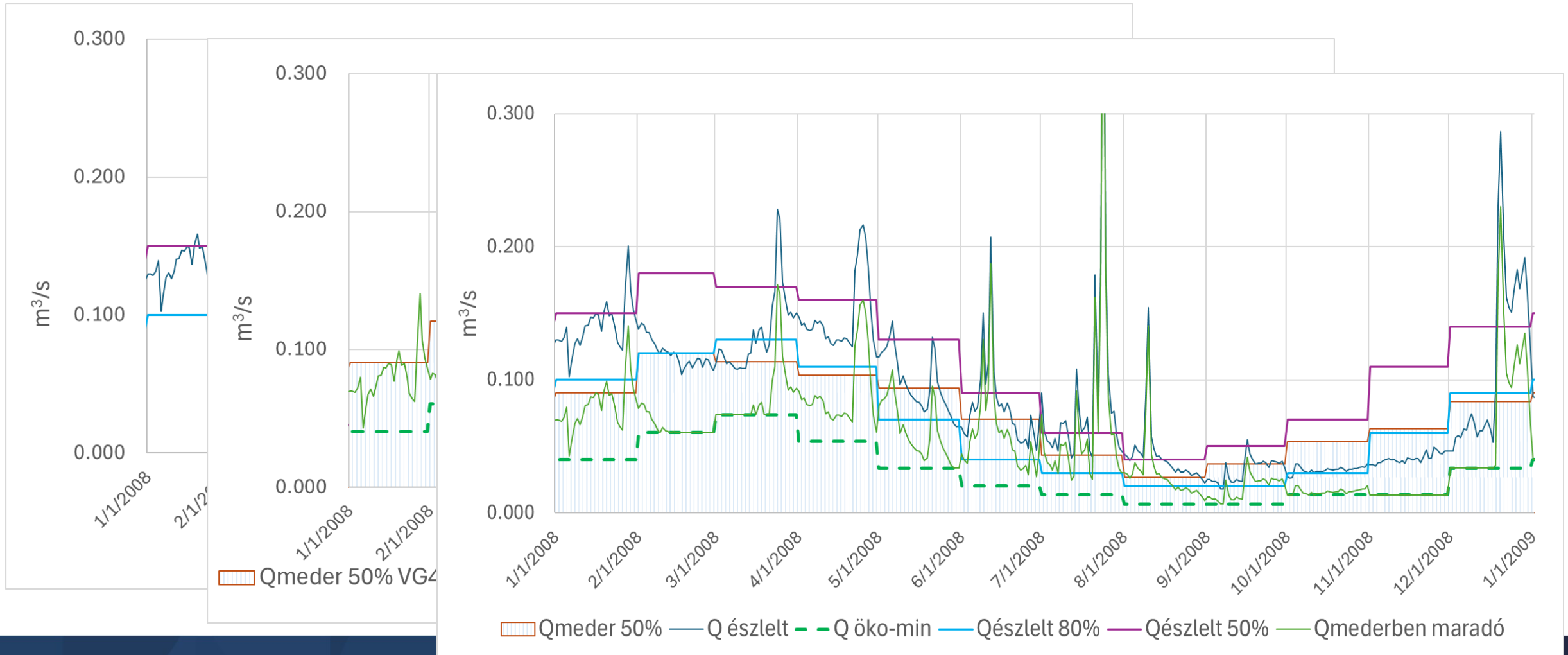
Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - ÁTLAGOS év

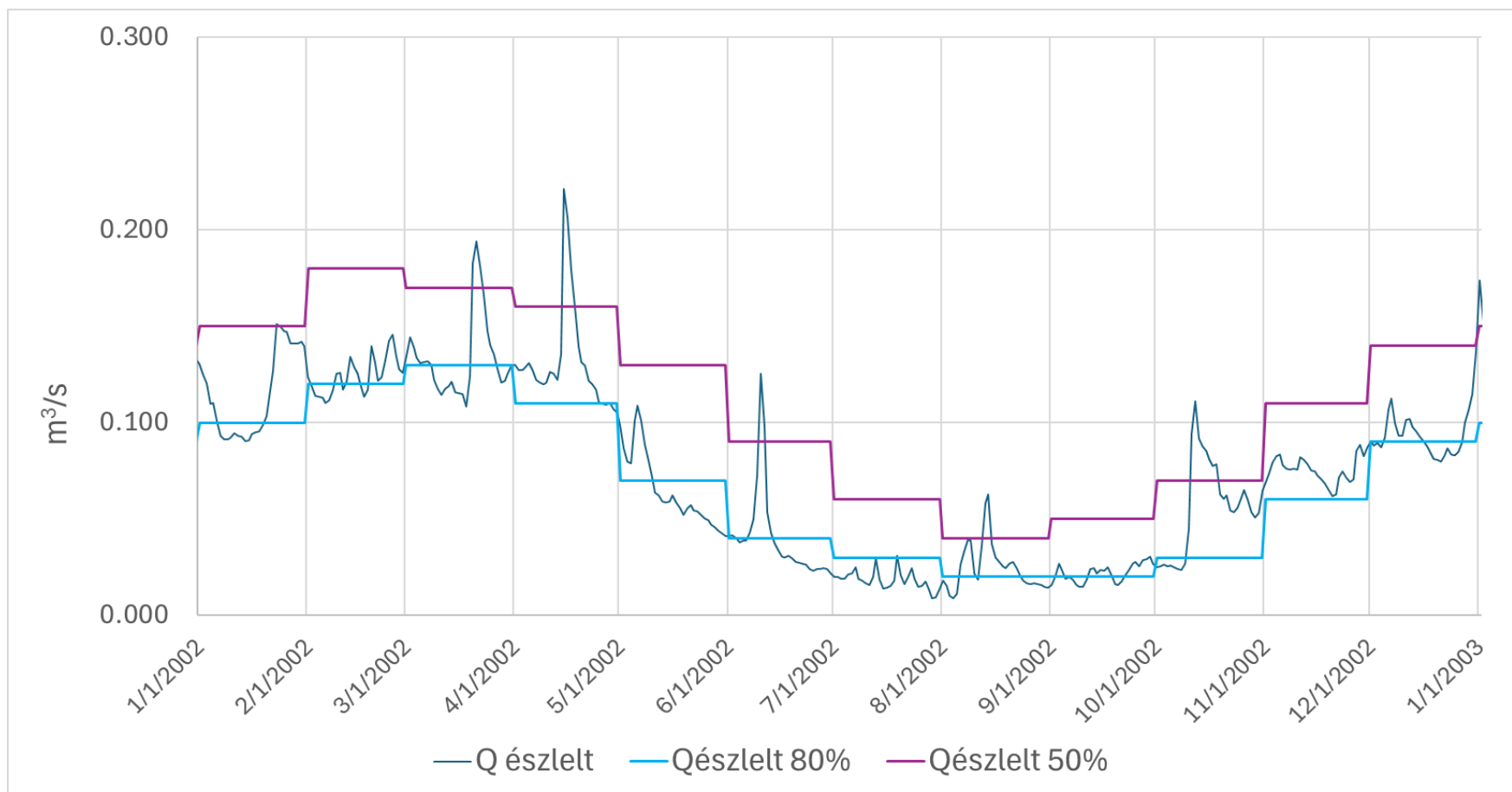
Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - ÁTLAGOS év

Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - ÁTLAGOS év

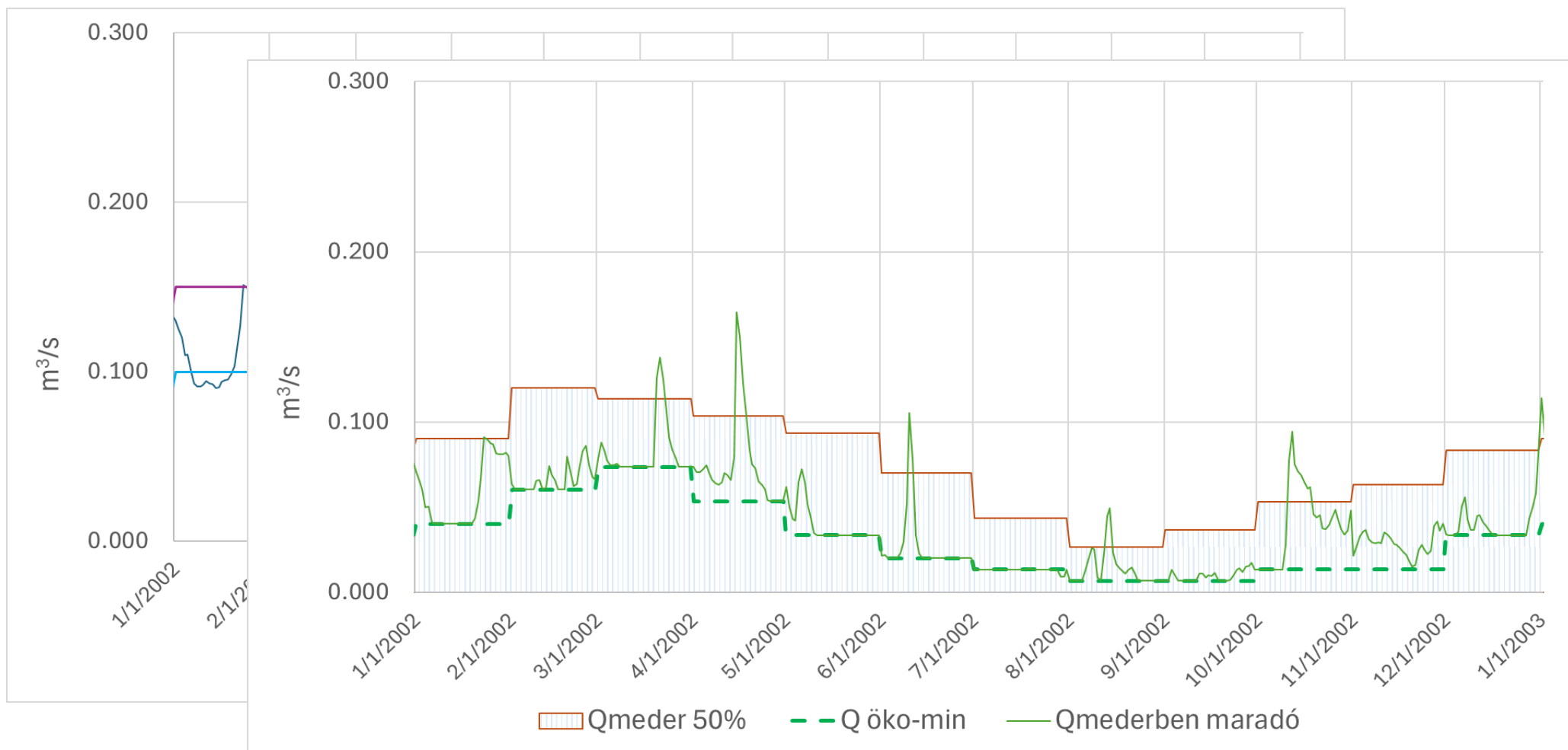

Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - SZÁRAZ év

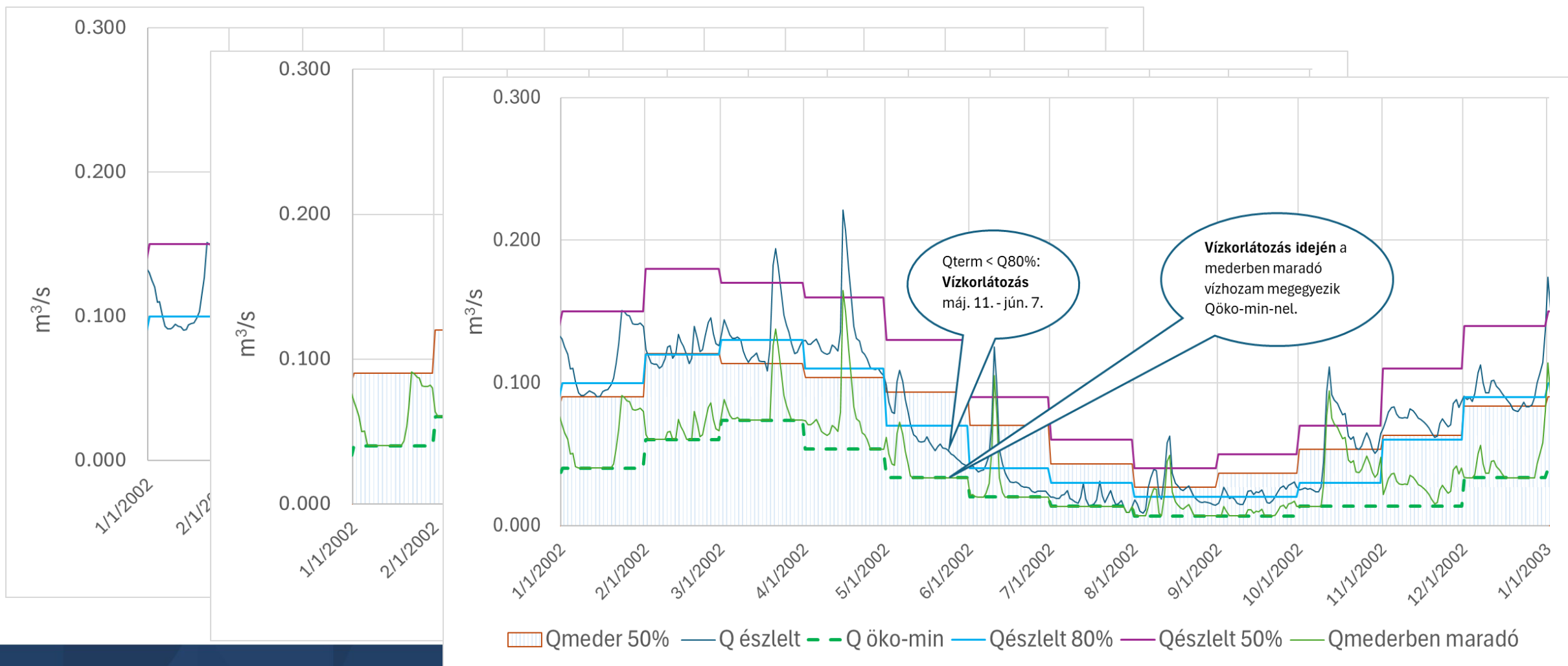

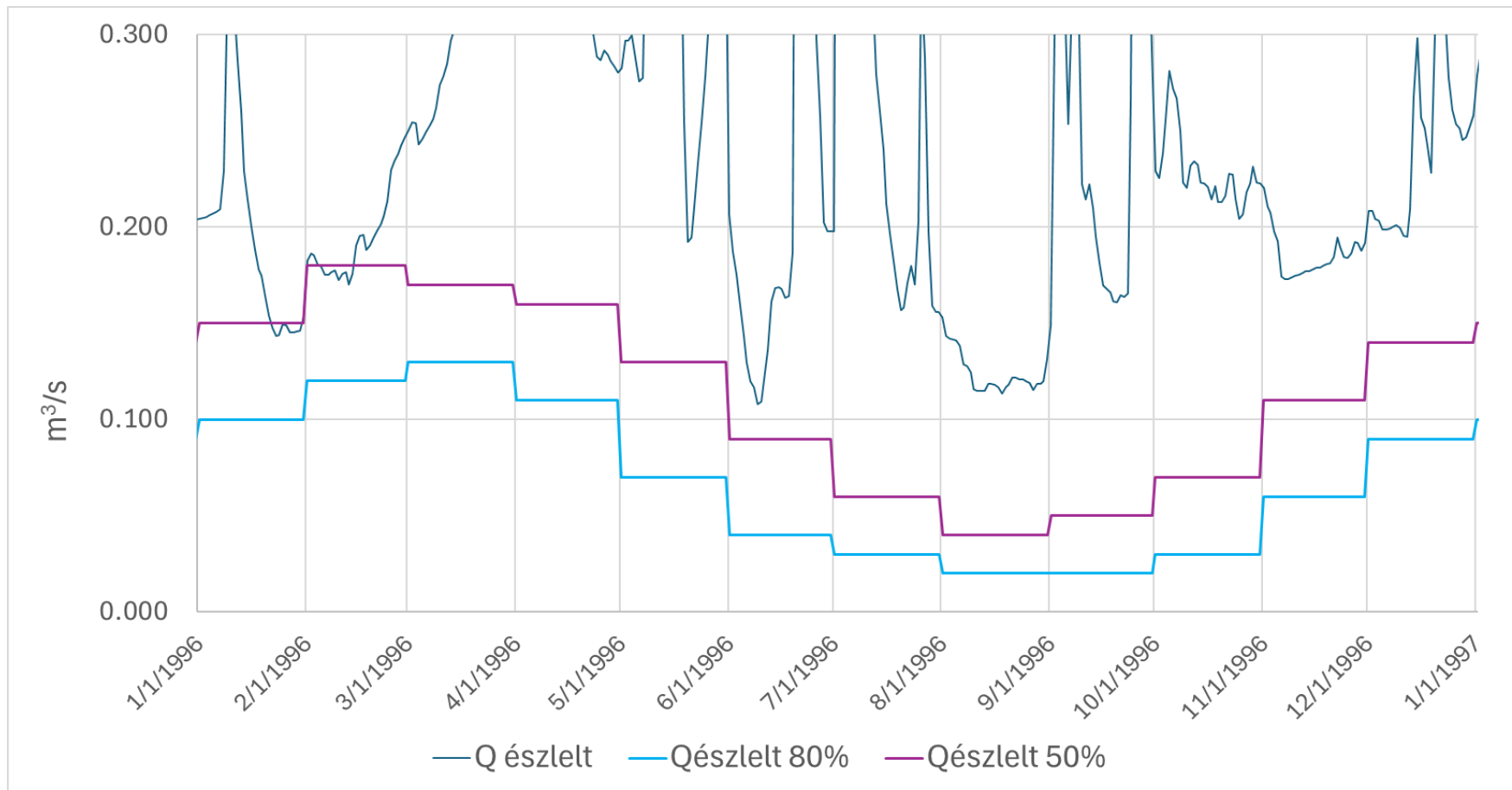
Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - SZÁRAZ év

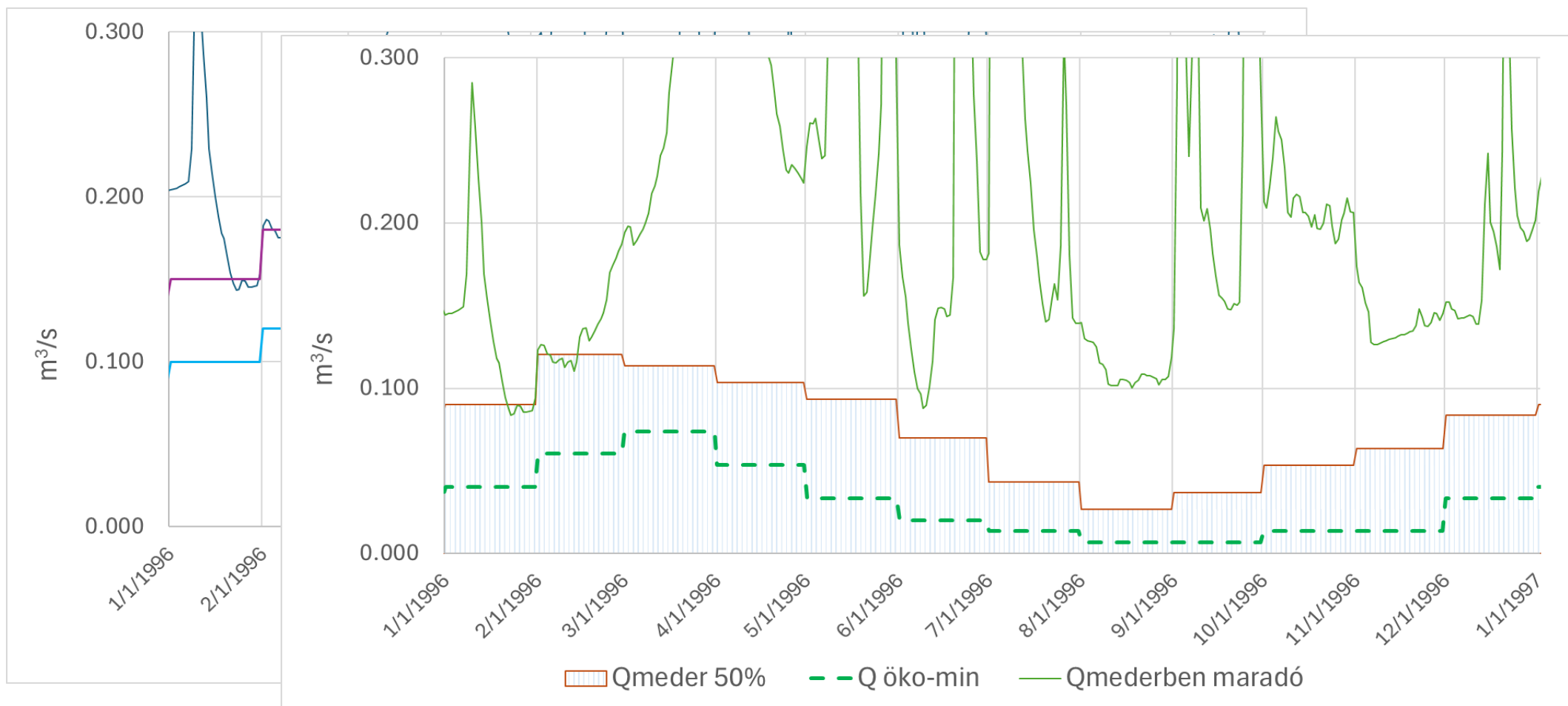
Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - SZÁRAZ év

Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - CSAPADÉKOS év

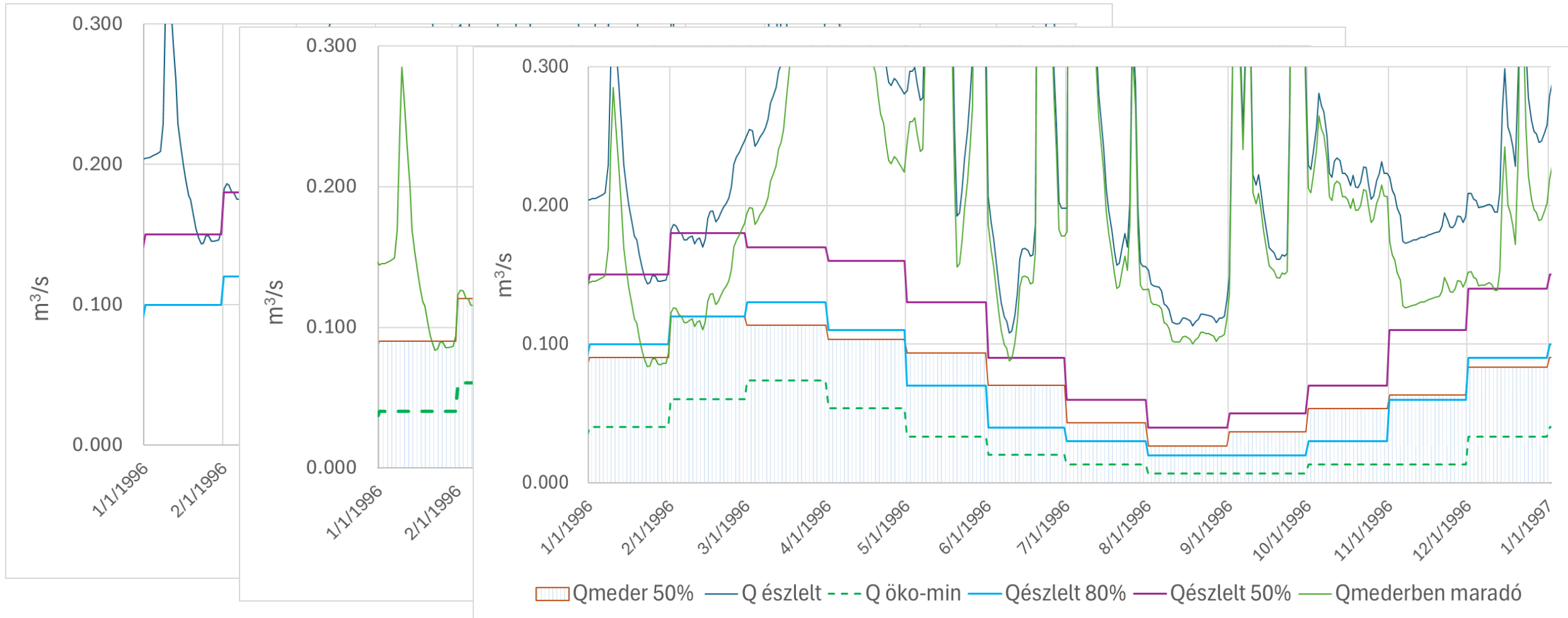

Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - CSAPADÉKOS év

Környezeti vízigény: pl. „Által-ér felső” - CSAPADÉKOS év

Környezeti vízigény: természetes – erősen módosított – mesterséges víztestek

Erősen módosított víztestek

Ha egy víztest **morfológiai beavatkozások miatt lett erősen módosított** akkor kizárólag hidrológiai beavatkozásokkal a jó ökológiai potenciál nem érhető el. A morfológiai okból megjelenő ökológiai problémákra a VGT-ben intézkedési javaslat kerül kidolgozásra. A környezeti vízigény meghatározásának módszertana itt nem tér el a természetes vízfolyásokra alkalmazandó módszertantól.

Ha a vízfolyás **hidrológiai viszonyaiba történő emberi beavatkozás önmagában is erősen módosított állapotot okoz**, akkor mindig egyedi vizsgálat szükséges a módosított állapotban a környezeti vízigény megállapítására, amely alapja az erősen módosítás okainak a figyelembevétele és az erősen módosított víztesthez leginkább hasonló természetes víztest referenciaállapota.

Mesterséges víztestek

Elsődleges védelem azt a természetes vagy erősen módosított víztestet illeti, amely vízkészletéből a vízáteremtés vagy vízkivétel megtörténik.

Amennyiben a mesterséges víztesten megjelenő társadalmi vízigény, mint vízszolgáltatási igény a teljes évre vonatkozik, és ez biztosítható, akkor külön minimum ökológiai lefolyást előírni nem szükséges.

Amennyiben egy felszíni mesterséges vízfolyás-víztesten megjelenő társadalmi igény csak időszakos vízáteremtést tesz szükségessé, akkor a víztest élővíz ellátása a társadalmi vízigény szüneteltetése esetén is indokolt. Ezt a vízminőség védelme érdekében is fenn kell tartani, a pangó vizek elkerülése érdekében és elsődlegesen a vízfolyás jelleg megőrzéséhez minimálisan szükséges vízáteremtés értékét kell meghatározni egyedi vízjogi engedélyezési eljárás keretében.

Környezeti vízigény: Alkalmazás VGT4-ben

A Vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés alap építőeleme a víztest. Egyes vízfolyások több víztestre kerültek felosztásra. Ugyanakkor a VKI vízgyűjtő szemlélete alapján vízterekre vonatkozóan – azaz a teljes vízfolyás hossza mentén összefüggően kell meghatározni és biztosítani a környezeti vízigényt. Ehhez a vízkészletgazdálkodásban alkalmazott vízmérleg alapú szemlélet (területi vízmérleg és vízkészlet-gazdálkodási hossz-szelvény készítés) megfelelő alapot nyújt.

A környezeti vízigények első lépéseként javasolt, hidrológiai módszerrel történő meghatározásához **minden vízfolyás víztestre szükséges legalább vízgyűjtő alegység szinten integrált módon:**

- havi vízmérleg készítése
- nem-mért vízgyűjtőkre vonatkozóan a havi vízjárási jellemzők víztest szintű meghatározása

Környezeti vízigény: VGT4-re javasolt módszertan főbb jellemzői

A javasolt módszer:

- a **környezeti vízigénynek** (environmental flow) a teljes évre vonatkozóan mind az ökológiai, mind a társadalmi vízigények kielégítésére vonatkozó feltételeit megadja, megteremtve ezáltal a **kétféle igény kompromisszumos összehangolásának kiindulási alapját**.
- havi bontásban, a vizsgált vízfolyásra jellemző éves ciklus figyelembevételével rendelkezik a **minimum ökológiai lefolyás** értékéről.
- a közép- és nagyvizek védelme érdekében előírja a **hasznosítható vízkészletek maximumát**, szintén havi bontásban.
- hidrológiai adatbázisának 6 évenkénti frissítése biztosítja a **klímaváltozás hatásainak** figyelembevételét, továbbá a havi bontással együtt az **időszakossá váló vízfolyások** környezeti vízigényének meghatározása is kezelhetővé válik.
- A módszertan külön kezeli **az erősen módosított és mesterséges** víztesteket
- Az ökológiai vízigények és hasznosítható vízkészletek meghatározásakor előírt feltételek **a vízhasználatokat a vízből időszakok felé, azon belül is a vegetációs időn kívüli hónapokra igyekeznek terelni**. Ez a víztározás szerepének felértékelődését hozza magával.

Azon elemek figyelembevételére, amelyek a környezeti vízigény szemlélet érvényre juttatásához még hiányoznak, a vízgyűjtőgazdálkodási tervezés során lehetőség van. E tényezők magukba foglalják a medermorfológia hatását, a vízminőségi jellemzők figyelembevételét és a meglévő ökoszisztéma élőlényegyütteseinek tényleges igényeit. Ezek javaslatunk szerint a holisztikus módszertan eszközeivel, terepi bejárások és adatgyűjtések útján határozhatók meg. Ezen információk birtokában a hidrológiai módszertan során meghatározott környezeti vízigény (azaz az ökológiai és társadalmi vízigények közötti egyensúly) pontosítható.

Környezeti vízigény módszertan: További feladatok

A következő hónapokban a Víztudományi és Vízbiztonsági Nemzeti Laboratórium Projekt keretében az ökológiai vízigények meghatározásának módszertani felülvizsgálata tárgyában elvégzendő tevékenységek utolsó feladataként **két mintaterületen kerül bemutatásra a javasolt módszertan alkalmazása**, az alábbiak szerint:

- Több víztestből álló vízgyűjtőterület
- Természetes és erősen módosított víztestek
- Vízhasználatok hatásának figyelembevétele a vízjárási jellemzők meghatározásakor
- Vízmérleg készítése és Környezeti vízigény első körös, hidrológiai meghatározása
- Terepi bejárások, vízmozgás hidrodinamikai modellezése – hidraulikai tényezők
- A hidrológiai és hidraulikai meghatározás ökológiai validálása
- Környezeti vízigényre tett javaslat pontosítása

WORK IN PROGRESS

**KÖSZÖNJÜK A MEGTISZTELŐ
FIGYELMET!**

KÉRDÉS:

A javasolt módszertan a jó irányba tett,
megfelelő nagyságú lépés-e?

